O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI
INSON RESURSLARI VA MAHALLA
TARAQQIYOTINI BOSHQARISH
INSTITUTI

Ro‘yxatga olindi: № MD-60411000 2024-yil “15 10 ______		“TASDIQLAYMAN” SamDU rektori: __________ R.I.Xalmuradov 2024-yil “__” ______

DEMOGRAFIYA ASOSLARI

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	400000 – Biznes, boshqaruv va huquq
Ta’lim sohasi:	410000 – Biznes va boshqaruv
Mutaxassislik:	60411000 – Inson resurslarini boshqarish

SAMARQAND-2024

Fan/modul kodi DEMAS1505		O'quv yili 2026-2027	Semestr V	ECTS – Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
	Demografiya asoslari		66	84	150

Fanning maqsadi (FM)	
FM1	**I. FANNING MAZMUNI** **Fanni o'qitishdan maqsad** – mamlakatimizda makro va mikro darajada mehnat jarayonlarida vujudga kelayotgan o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tushuntirish, ularni boshqarish va tartibga solish borasida xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. **Fanning vazifasi** – "Demografiya" fani magistrlarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalalar, demografik jarayonlarni o'rganish manbalari, tug'ilish, o'lim, nikoh va ajralishning demografik mohiyati, aholining son va sifat xususiyatlari, aholining takror barpo bo'lish qonuniyatlari, aholining jins, yosh, nikoh va oilaviy tarkibi, oilaning demografik, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati, aholi migratsiyasi, demografik prognozlashtirish va demografik siyosat masalalari iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan mazmuni	
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) **II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:**	
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
M1	**Demografiya faninig predmeti va mazmuni.** Demograiyaning predmeti va vazifalari.Aholi demografiyaning ob'ekti sifatida.Demografik tarkiblar va jarayonlar.Demografiyaning alohida fan sifatida paydo bo'lishi va rivojlanishi.Demografiyaning boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi.Demografiya fanlari tizimi.Iqtisodiy demografiya.Demografiyaning tadqiqot usullari.
M2	**Demografik jarayonlarni o'rganish manbalari** Demografik jarayonlar.Aholi va uni o'rganishga bag'ishlangan ilk yozma manbalar. Demografik ma'lumotlar statistikasi.Birlamchi va ikkilamchi demografik ma'lumotlar.Aholi ro'yxati va o'tkazish sharoiti.Aholini ro'yxatini o'tkazishning asosiy yonalishlari.Aholi ro'yxati dasturi.Aholini hisobga olish.Joriy hisob.Ijtimoiy demografik tatqiqotlar.
M3	**Aholining son va sifat xususiyatlari** Aholi soni va uning o'zgarish omillari.Aholining mutloq soni.Doimiy aholi va uning shaklanishi.Mavjud real aholi.Stabil aholi.O'rtacha yillik aholi soni.Demografik balans va unug ahamiyati.Aholi soni dinamikasining nisbiy ko'rsatkichlari.Aholining o'rtacha soni va uning ko'rsatkishlari.Ta'lim tizimi va uning aholi sifatiga ta'siri.
M4	**Ahili tarkibi va uning o'rganish usullari.** Ahili tarkibi va uning o'rganish usullari.Aholini ish bilan bandligi bo'yicha klassik va neoklassik nazariyalar. Ish bilan bandlikning hozirgi zamon nazariyalari. Ish bilan bandlikning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati. To'liq va samarali ish bilan bandlik. Aholini ish bilan ta'minlash mezonlari. Ish bilan bandlik shakllarining tasnifi. Aholining asosiy turlari va shakllari. Ish bilan bandlik - ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning elementi sifatida.Ish bilan bandlik darajasi (koeffisiyenti). Aholi ish bilan bandligini tartibga solish. Ish bilan bandlik sohasida ijtimoiy-demografik guruhlar. Aholini ish bilan ta'minlashni tartibga solish. O'zbekiston Respublikasi "Aholini ish bilan ta'minlash" to'g'risidagi qonuni. Aholini ish bilan bandlik siyosati. Aholining ish bilan bandligini ta'minlash borasida davlat siyosatining amalga oshirilishi. Aholini ish bilan ta'minlashning noan'anaviy usullari. Kasanachilik mehnati va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari. Aholini ish bilan ta'minlashda davlatning faol siyosati.
M5	**Nikoh va ajralishning demografik mohiyati** Nikoh-demografik kategiriya sifatida.Nikoh doirasi va nikoh holati.Aholining holati va uning shakllanish omillari.Nikohning mutloq soni va ui hisoblash usullari.Nikohlanish salohiyati.Qayt qilinmagan nikoh va uning kelib chiqish sabablari.Ajralishning demografik mohiyati.Ajralishga ta'sir qiluvchi omillar.
M6	**Aholi o'limi va hayot davomiyligi ko'rsatkichlari** O'lim jarayoni va uning demografik mohiyati. O'lim darajasi va uning ko'rsatkichlari. O'limni mutloq soni. O'limning umumiy, yosh guruhlari koyfisenti va ularni hisoblash usullari. Inson taraqqiyoti indeksi. Tug'ilganda kutilayotgan hayot davomiyligi. O'rtacha hayot davomiyligini aniqlash. O'lim sabablari. Epidemiologi o'tish.
M7	**Aholi salomatligi** "Salomatlik" tushunchasini ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati. Aholi salomatligini baholashga doir axbarot manbalari. Kasallanish ko'rsatkichlari. Aholi orasida tarqalgan kasalliklarni o'rganish tartibi. Mehnatga layoqatsizlik ko'rsatkichlari. Aholining jismoniy rivojlaninsh

	ko'rsatkichlari. Vaqtinchalik mehnatga layoqatsizlikka olib keluvchi kasalliklar. Salomatlik indeksi va uni xisoblash uslubiyati.Sog'likni mustahkamlash borasidago olib borilayotgan ishlar.
M8	**Aholining takror barpo bo'lish qonuniyatlari.** Aholi takror barpo bo'lish xususiyatlari. Takror barpo bo'lish rejimi. Hayotiylik indeksi va hisoblash uslubi. Ahlining aylanma koeffisenti va uni hisoblash tartibi. Aholi takror barpo bo'lishining koeffisenti. Aholi takror barpo bo'lishining netto koeffisenti va brutto koeffisenti. Aholi takror barpo bo'lishining baholash shklasi.Demografik o'tish va uning bosqichlari.
M9	**Aholi migratsiyasi.** Migratsiya tushunchasining mazmuni. Migratsiyaning yo'nalishiga ko'ra turlari. Tashqi migratsiya. Ichki migratsiya. Doimiy migratsiya. Immigratsiya. Aholining miratsiyon harakatiga ta'sir etuvchi omillar. Migratsion harakatining intensivligi. Migratsiya saldosi. Tashqi mehnat migratsiysi masalalari bo'yicha agentlik faoliyati.
M10	**Oila va uning demografik taraqqiyoti.** Oila-jamiyot taraqqiyotining maxsuli sifatida. Oilaning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Oilaning demografik mezonlarga ko'ra turlari. Poligamiya. Monogamiya. Oddiy oila. Murakkab oila. Tugal oila. Kichik oilalar. O'rata oillar. Katta oila. Farzandsiz, bir bolali, kam, o'rtacha va ko'p bolali oilalar. Uy xo'jaligining turlari. Shaxsiy va jamoa uy xo'jaliklari. Zamonaviy oila transformatsiyasi. Oilaning iqtisodiy barqarorligi va uni ta'minlash yo'nalishlari.
M11	**Demografik prognoz.** Damografik progoz haqida tushuncha. Demografik prognozni ahamiyati. Demografik prognozlar tasnifi. Demografik prognoz shakllari. Prognozlarning ishonchliligi va aniqligi. Analitik, normativ va funksional prognozlar. Demografik prognozlarni amalga oshirish usullari. Ekspolyatsiyausuli. Analitik usul. Yoshni siljitish usuli. Aholi soni va tarkibini pragnozlashtirish. Dunyo mamlaktlari va O'zbekiston Respublikasi aholisi soni prognozi.
M12	**Demografik siyosat** Demorafik siyosatning mohiyati. Demorafik siyosatning maqsadi. Demorafik siyosat o'tkazish uslublari. Iqtisodiy uslub. Ma'muriy-huquqiy uslub. Ijtimoiy-psixologik uslub. Demografik tarbiyalash. Tug'ilish va oila sohasidagi demorafik siyosat. O'limni kamaytirish va aholi salomatligini yaxshilash borasidagi demorafik siyosat. O'zbekistonda davlat tomonidan olib borilayogan demorafik siyosat xususiyatlari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.

A1	"Demografiya" fanining predmeti va mazmuni
A2	Demografik jarayonlarni o'rganish manbalari
A3	Aholining son va sifat xususiyatlari
A4	Aholi tarkibi va uning o'rganish usullari
A5	Nikoh va ajralishning demografik mohiyati
A6	Aholi o'limi va hayot davomiyligi ko'rsatkichlari
A7	Aholi salomatligi
A8	Aholining takror barpo bo'lish qonuniyatlari
A9	Aholi migratsiyasi
A10	Oila va uning demografik taraqqiyoti
A11	Demografik prognozlashtirish
A12	Demografik siyosat

IV. **Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar**

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

"Demografiya" fani bo'yicha mustaqil ta'lim va ishlarning kalendar tematik rejasi

№	Mustaqil ta'lim mavzulari
1.	Demografiyaning predmeti va vazifalari
2.	Demografiyaning alohida fan sifatida paydo bo'lish va rivojlanishi
3.	Aholi ro'yxati va registrlari
4.	Aholini joriy statistik qayd etish
5.	Doimiy va mavjud aholi soni
6.	Demografik inqilob muammosi
7.	Aholining ortiqchaligi muammosi
8.	Depopulyatsiya jarayoni
9.	Aholining keksayishi muammosi va uning oqibatlari
10.	Demografiyada jinslar mutanosibligi ko'rsatkichlari
11.	Aholining yosh akkumlyatsiyasi
12.	O'zbekistonda aholining oila-nikoh munosabatlari
13.	Nikohning bekor etilishi uning sabablari
14.	Tug'ilish jarayoni va unga ta'sir etuvchi omillar
15.	Abort va konsrateptiv mayl
16.	O'zbekistonda aholi o'limi va uning ko'rsatkichlari
17.	O'zbekistonda aholi o'limi va uning ko'rsatkichlari
18.	Aholi o'limi haqidagi axborot manbalari
19.	Onalar va bolalar o'limi ko'rsatkichlari
20.	Aholining kasallanish ko'rsatkichlari

"Demografiya" fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va magistrlar shu haqida bilim ko'nikmasini

shakllantirish nazarda tutilgan. Mustaqil o‘zlashtiriladigan mavzular bo‘yicha magistrlar tomonidan loyiha ishi, esse, tezis yoki ilmiy maqola yozish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi. Mazkur vazifalarni yaxshiroq tasavvur qilish va amalga oshirishda ushbu fan ham ma’lum hissa qo‘shadi, deb o‘ylaymiz. Shundan kelib chiqqan holda fan vazifasi aniqlangan: oliy ta’lim standartlari va o‘quv dasturlari talablariga muvofiq talabalar, o‘quvchilarda tadbirkorlikning mohiyati, ahamiyati va roli, belgilari va tamoyillari, ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy, moddiy, moliyaviy, insoniy, boshqarish, marketing, tahliliy asoslari to‘g‘risida bilimlar tizimini shakllantirish;. Barcha keltirilgan mavzularni har biri to‘g‘risida talabalar qay tarzda o‘zlashtirish, bilim ko‘nikmasiga ega bo‘lish mexanizmi fanning sillabusida ochib beriladi.

3.	**V. Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fanni o‘zlashtirish natijasida magistr: • demografik jarayonlarni, aholining son va sifat xususiyatlarini, aholining takror barpo bo‘lish qonuniyatlarini, demografik o‘tish, demografik keksayish, oilaning iqtisodiy faoliyatini, aholi joylashish jarayonini, aholi migratsiyasini, demografik prognoz va demografik siyosat to‘g‘risida ***tasavvurga ega bo‘lishi***; • demografik jarayonlarni, aholining son va sifat xususiyatlarini, aholining takror barpo bo‘lish qonuniyatlarini ***bilishi va ulardan foydalana olishi***; • magistr iqtisodiy hodisa va jarayonlarni tahlil qilish usullarini qo‘llash, iqtisodiy muammolar bo‘yicha echimlar qabul qilish ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***
4.	**VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:** • ma’ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • *munozara,* • *o‘z-o‘zini nazorat.* • “Aqliy hujum”, • “Muammo”; • Krossvord • Ko‘chma dars mashg‘ulotlari
5.	**VII. Kreditni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘liq o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy nazorat shakllari, hamda mustaqil ta’limda berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish.

6. ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. Abduraxmonov Q.X., va boshqalar “Demografiya” Darslik – T.: IQTISODIYOT, 2014 y. -364 bet.
2. Abduraxmonov Q.X., Abduramanov X.X, “Demografiya” O’quv qo’llanma – T.: Noshr, 2011-296 bet.
3 Abduraxmonov Q.X. va boshqalar “Xodimlarni boshqarish” – Toshkent. 2005
4. Abduraxmonov Q.X. “Inson taraqqiyoti”. Darslik.–T.: Fan va texnologiya, 2013. -476 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. O’zbekston Respublikasi Konstitusiyasi. – T.: “O’zbekiston”, 2023
2. O’zbekston Respublikasi Mehnat kodeksi – T.: “Iqtisodiyot va huquq dunyosi”, 2023
3. O’zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to’g’risida”gi Qonuniga sharhlar. –T.: Sharq, 2020. 375 b.
4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti (nazariya va amaliyot). –Toshkent: “Mehnat” , 2004.

AXBOROT MANBALARI:

1. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi xukumat portali.
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www.mehnat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Kambag’allikni qisqartirish va bandlik vazirligining rasmiy sayti.
4. www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Statistika bo‘yicha davlat qo‘mitasining rasmiy sayti.
5. www.migration.uz – O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi Tashqi migratsiya masalalari bo‘yicha agentlikning rasmiy sayti
6. www.ilo.org – Xalqaro mehnat tashkilotining rasmiy sayti.
7. www.undp.uz – Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot dasturining (PROON) O‘zbekiston Respublikasidagi vakolatxonasi sayti
8. https://libgen.lc/ – Bepul elektron o‘quv adabiyotlar manbaasi.

.	Fan dasturi Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Kengashining 2024-yil “_” ______dagi ___ -son bayonnomasi bilan ma’qullangan.
.	**Fan/modul uchun mas’ullar**: **B.U.Bozorov** – Sharof Rashidov nomidagi SamDU, Inson resurslarini boshqarish kafedrasi dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi
	Taqrizchilar:

•	Z.T.Bokayev – SamDU, “Raqamli iqtisodiyoti” kafedrasi dotsenti, PhD (ichki) (93 357-53 40) Sh.Sultonov – SamISI, “Tarmoqlar iqtisodiyoti” kafedrasi mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (tashqi)

Universitetning 2024-yil 16- avgustdagi 301-ij buyrug‘i asosida
Fan dasturlari va mustaqil ta’lim topshiriqlarini ishlab chiqishga ma’sul ishchi guruhi:

Rais N.U.Arabov

Kafedra mudiri: N.U.Arabov

Institut direktori: Sh.D.Djurakulov

Magistratura markazi boshlig‘i: N.N.Nizamova

Sh. Rashidov nomidagi
SamDU O‘quv ishlari bo‘yicha
1-prorektor: A. S.Soleyev

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla taraqqiyotini boshqarish instituti Inson resurslarini boshqarish kafedrasi dotsenti B.U. Bozorovning “Demografiya” fanidan
tayyorlangan fan dasturiga

TAQRIZ

Mamlakatimizda aholi soni o‘rganish o‘sish kamayish bandlik va boshqa muammolarni o‘rganishda “Demografiya” fani muxim ahamiyatga egadir.

Demografiya fani magistrlarni nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalalar, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Ushbu fani o’qitishdan maqsad - mamlakatimizda makro va mikro darajada mehnat jarayonlarida vujudga kelayotgan o’ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tushuntirish, ularni boshqarish va tartibga solish borasida xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish bo’yicha bilim va ko’nikmalarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi – “Demografiya” fani talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalalar, demografik jarayonlarni o’rganish manbalari, tug’ilish, o’lim, nikoh va ajralishning demografik mohiyati, aholining son va sifat xususiyatlari, aholining takror barpo bo’lish qonuniyatlari, aholining jins, yosh, nikoh va oilaviy tarkibi, oilaning demografik, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati, aholi migratsiyasi, demografik prognozlashtirish va demografik siyosat masalalari iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan dasturida barcha mavzular etarli darajada famrab olgan bo‘lib ushbu dastur talab darajasida yozilgan.

Taqrizchi:
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti Inson resurslari va
mahalla taraqqiyotini boshqarish instituti
“Raqamli iqtisodiyot” kafedrasi mudiri, PhD Z.T. Bakayev

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla taraqqiyotini boshqarish instituti Inson resurslarini boshqarish kafedrasi dotsenti dotsenti B.U. Bozorovning "Demografiya"fanidan tayyorlangan fan dasturiga

TAQRIZ

O'zbekistonda aholi soni o'rganish o'sish kamayish bandlik va boshqa muommolarni o'rganishda "Demografiya" fani muxim ahamiyatga egadir.

Demografiya fani magistrlarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalalar, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Ushbu fani o'qitishdan maqsad - mamlakatimizda makro va mikro darajada mehnat jarayonlarida vujudga kelayotgan o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tushuntirish, ularni boshqarish va tartibga solish borasida xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi – "Demografiya" fani talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalalar, demografik jarayonlarni o'rganish manbalari, tug'ilish, o'lim, nikoh va ajralishning demografik mohiyati, aholining son va sifat xususiyatlari, aholining takror barpo bo'lish qonuniyatlari, aholining jins, yosh, nikoh va oilaviy tarkibi, oilaning demografik, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati, aholi migratsiyasi, demografik prognozlashtirish va demografik siyosat masalalari iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan dasturida barcha mavzular etarli darajada famrab olgan bo'lib ushbu dastur talab darajasida yozilgan.

Taqrizchi:
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Tarmoqlar iqtisodiyoti" kafedrasi mudiri,
i.f.n., dotsent Sh.Sultonov

KADRLAR BO'LIMI

IMZONI TASDIQLAYMAN
SamISI
KADRLAR BO'LIMI